

CG8010 Självständigt arbete, kyrkomusik, 15 hp

Kandidatprogram, musiker, kyrkomusik

2026

Institutionen för klassisk musik (KK)

Handledare: David Thyrén

Examinator: Stefan Therstam

Signe Hjellström

Drottningar emellan

Om Sara Wennerberg-Reuters liv vid orgelpallen

Sammanfattning

I detta konstnärliga examensarbete har jag som organist fördjupat mig i Sara Wennerberg-Reuters musik samt livshistoria. Hon var Stockholms första kvinnliga organist och under tiden hon levde frodades orgelkonsten och kyrkomusiken i Stockholm, vilket bidrog till att lägga grunden för den utbildning Kungliga Musikhögskolan har idag. Studien har metodiskt utförts genom att studera det källmaterial som finns och genom en intervju av sakkunnig person. I tillägg finns en ljudande del från examenskonserten där ett stycke av Wennerberg-Reuter framförs. Arbetet har resulterat i en djupare kunskap i Sara Wennerberg-Reuters livshistoria, på vilket sätt hennes musik framfördes då och hur livet på orgelpallen påverkade hennes konstnärskap som tonsättarinna. Slutligen diskuteras vad som kan ha påverkat hennes val av kompositioner och reflektioner kring hur livet kan ha varit kring sekelskiftet som kvinna och musiker. Denna undersökning har bidragit till att lyfta fram en undangömd kompositör.

Nyckelord: Sara Wennerberg-Reuter, kyrkomusik, organist, kvinnliga tonsättare, Stockholm under 1900-talet, Motett: Stilla komme, Gunnar Wennerberg

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Biografi om Sara Wennerberg-Reuter.....	1
1.1.1	Uppväxt och studietiden.....	1
1.1.2	Gunnar Wennerberg	2
1.1.3	Sara, Söder och Sofia	3
1.1.4	Kompositören Sara Wennerberg-Reuter	4
1.1.5	Kompositioner.....	5
1.2	Syfte	6
2	Metod.....	7
2.1	Litteraturstudier	7
2.2	Intervju	9
2.3	Interpretationsprocess.....	9
3	Resultat	11
3.1	Mottagandet av hennes musik.....	11
3.2	Drottningar emellan.....	12
3.3	Stilla Komme och välkomna	14
3.4	Vad har jag lärt mig om Sara?.....	16
4	Diskussion.....	16
	Referenser.....	19
	Bilaga 1 – Intervjufrågor	20
	Bilaga 2 – Samtyckesblankett	20

1 Inledning

Organisterna i Stockholm under 1900-talet har satt en stor prägel på den kyrkomusikaliska historien. Under studietiden får man höra berättelser om Otto Olsson, Oskar Lindberg och andra stora organister. Men under samma tid fanns även en kvinna vid namn Sara Wennerberg-Reuter, hon var verksam i Sofia kyrka på Södermalm i 40 års-tid. Trots denna långa tidsperiod så är hon inte lika förekommande på musikhistorielektioner eller orgelseminarier som de andra organisterna i Stockholm. Därför blev jag glad och förbryllad när jag en gång fick höra om denna kvinna som var Stockholms första kvinnliga organist och blev direkt intresserad av hennes liv. I detta konstnärliga examensarbete har jag fördjupat mina kunskaper inom detta område eftersom hon var en intressant och viktig figur i Stockholms musikliv.

I arbetet får läsaren en biografi om hennes uppväxt, studietiden och viktiga relationer för hennes karriär. Senare beskrivs hennes yrkesliv vid orgelpallen och som tonsättarinna. Därefter ett resultatkapitel där frågorna i syftet besvaras som leder till en diskussionsdel där slutsatserna med arbetet presenteras.

1.1 Biografi om Sara Wennerberg-Reuter

I detta delkapitel beskrivs Sara Wennerberg-Reuters uppväxt, vidare studier, relationen till hennes farbror Gunnar Wennerberg, och hennes arbetsplats. Det sista kapitlet kretsar kring några av hennes kompositioner och spridningen av de styckena.

1.1.1 Uppväxt och studietiden

På ön Djurgården i Vänern, utanför Lidköping, växte Sara Wennerberg-Reuter upp med fadern Brynolf och modern Eugenie. Hon föddes 1875 och hennes föräldrar uppmuntrade till all slags kulturutövning då Brynolf var konstnär tillika lantbrukare och Eugenie amatörpianist. Sara började spela för sin moder hemma och fick goda kunskaper i pianospel och musikleära. I tidigt tonår brann gården ner och familjen flyttade till Göteborg. Så småningom började hon studera orgel och harmonilära för den dåvarande domkyrkoorganisten, Elfrida Andréé. Samtidigt

började hon spela orgel för Robertine Bersen-Scheel, svensk pianist och organist i Göteborg, vilket 1893 ledde till påbörjade studier vid Kungl. Musikaliska Akademien i Stockholm. (brev till Dr. Tobias Nordlind.)

Efter organist- och kyrkosångarexamen 1895 flyttade Sara Wennerberg-Reuter till Leipzig för att studera vid stadens konservatorium men lämnade 1897 för att återvända igen 1898. Wennerberg-Reuter studerade piano för Carl Reinecke och komposition och kontrapunkt för professorn Salomon Jahdassohn. Efter åren i Leipzig fortsatte kompositionsstudierna vid Berlins musikaliska högskola för Max Bruch. (brev till Dr. Tobias Nordlind.)

1.1.2 Gunnar Wennerberg

Poeten, politikern och tonsättaren Gunnar Wennerberg (1817-1901) var en viktig person för Sara Wennerberg, nämligen hennes farbror. Gunnar Wennerberg var aktiv som politiker i Stockholm och hade sällsynt nytänkande idéer. Exempelvis så ville han starta ett flickläroverk och öppna universiteten för kvinnor, detta var innan Sara föddes men det kan förklara en del av varmen för brorsdottern. (Waldenby, 2002, s. 66).

Bild 1. Gunnar Wennerberg.

Under Gunnar Wennerbergs studietid utvecklade han sina musikaliska kvalitéer och genom musiken lärde han känna några av de yngre Bernadotterna. Detta var början av hans positionering i samhällets högre klasser och blev senare i livet landshövding i Växjö och minister i Sveriges riksdag. (Waldenby, 2002, s. 66).

Gunnar Wennerberg skrev mycket musik, duetter, körstycken och pianostycken men lyckades inte med att skriva de större verken. ”Han sörjde att han aldrig fått lära sig att helt bemästra de stora formerna men glädde sig desto mer över att se sina drömmar förkroppsligade i en ung människa” (Waldenby, 2002, s. 66).

Gunnar Wennerberg hade god förståelse för kulturlivet och uppmuntrade den unge brorsdottern på olika sätt genom livet, exempelvis uppmuntrade han henne till att undvika karlar. Gunnar Wennerberg ville att Sara skulle lyckas som tonsättarinna och använde sig av sitt nätverk för hennes skull, hon hänvisade också till honom som referens för att nå framgång. Dessutom fick Sara låna hans våning i Stockholm under sina studier. (Waldenby, 2002, s. 67.)

1.1.3 Sara, Söder och Sofia

1906 invigdes Sofia kyrka på Södermalm i Stockholm, samma år tillträdde Sara Wennerberg-Reuter som organist och blev därmed Stockholms första kvinnliga organist. Hon förblev stadens enda kvinnliga organist tills hon gick i pension 40 år senare. (Agnevik, 2013)

Till kyrkans invigning skrev hon en kantat för solosång, kör och orgel med text av Carl Heuman och Hugo Reuter. Det kan ha varit i detta samarbete som Reuter och Wennerberg fattade tycke till varandra eftersom de förlovade sig året efter. (Agnevik, 2013)

Hennes lön låg på 1000 kr per år, vilket ska ha varit en låg lön men ändå samma som hennes manliga kollega. Utanför arbetet gav hon lektioner i piano och orgel och anordnade pianoaftnar där hon själv spelade. Precis som vilken organist som helst idag så spelade även Wennerberg-Reuter på gudstjänster, bröllop och begravningar. (Agnevik, 2013)

Efter några år i tjänsten bröts Sofia kyrka ur från Katarina församling och blev en självständig församling. Då lystes tjänsten ut på nytt men Wennerberg Reuter tog tillbaka den genast. Det var 12 medsökande men Wennerberg-Reuter fick 869 röster mot 53. (Agnevik, 2013)

1.1.4 Kompositören Sara Wennerberg-Reuter

År 1921 valdes Sara Wennerberg-Reuter in i Föreningen Svenska Tonsättare. FST har funnits sedan 1918 och består av professionella tonsättare inom det konstmusikaliska området. (Föreningen svenska tonsättare). Samma år valdes Elfrida Andréé in i föreningen och de var de enda kvinnorna i föreningen. När Andréé gick bort år 1929 blev Wennerberg-Reuter ensam kvinna i föreningen och förblev det i 30 år. (Agnevik, 2013.)

Wennerberg-Reuter var traditionell i sina kompositioner och hade tydliga åsikter i ämnet. I ett brev till musikerforskaren Tobias Nordlind (1932) skriver hon om sig själv:

S. W. -R älskar melodier och den innerliga känslan i musiken men har även öra för intressanta rytmer och dramatiska målande tongångar. Hon hyser motvilja mot alla de missljud, som i våra dagar fåt passera som musik och som man borde vara förskonad ifrån. - Nordling (1932)

I citatet förstår man hennes kärlek till musiken men är ödmjuk till hennes egna kompositioner. Dessutom beskrivs hennes starka åsikter om den musik som framförs och skrivs under hennes samtid.

Sara Wennerberg-Reuter uppmuntrades av sin farbror att skriva stråkkvartetter för att bli erkänd som tonsättare. Han menade att sånger endast gav tillfällig berömmelse och var sällan någon varaktig inkomst. Trots detta kom hon att skriva för studentkvartett och manskör – en genre som vid tiden hade en stark och självständig ställning i det svenska musiklivet. (Waldenby, M. 2002).

Hon studerade komposition för Max Bruch och tillägnade sig gedigna kompositionstekniker. Som elev mottog Sara Wennerberg-Reuter P. A. Bergs jetong, en utmärkelse som endast tilldelades de främsta studenterna. Medaljen instiftades till minne av Per Albin Berg, svensk organist. (Wikipedia)

Vid 23-års ålder uppfördes hennes verk *Den 114de psalmen* i Leipzigs synagoga på initiativ av Salomon Jahdassohn, som tidigare varit hennes lärare i musikteori. Hennes *Festmarsch* framfördes dessutom av flera tyska militärorkestrar. Hon rönt betydande internationella framgångar, och i en större rysk musiktidskrift publicerades en illustrerad biografi över henne. (Waldenby, M. 2002).

Som pianist framträdde hon ofta vid pianoaftnar, vilka vanligtvis avslutades med virtuosa improvisationer. Hennes pianospel fick i regel god kritik, medan hennes kompositioner oftare möttes av mer blandade omdömen. Det var med detta i åtanke som hon fördjupade sina studier för Max Bruch och vidareutvecklade sin konst att komponera musik. (Waldenby, M. 2002).

1.1.5 Kompositioner

Sara Wennerberg-Reuter besatt konsten för att skriva större verk men lyckades inte bli riktigt fullfölja sina stora verk. Exempelvis finns det en ofullbordad pianokonsert. Sara Wennerberg-Reuter tog med sig partituret till Max Bruch, hennes tidigare lärare, och det finns tydliga spår av Bruchs anteckningar i partituret och det är synligt att det har förts en diskussion om verket och hur den ska gestaltas. Men Sara skrev aldrig klart konserten. Liksom farbrodern uppmuntrade även Max Bruch henne att skriva för större ensembler. De ansåg att hon var ämnad för större saker än sånger. Trots det fortsatte hon skriva sina sånger och kvartetter. (Waldenby, M. 2002).

Efter sin andra period i Tyskland hade hon samlat mod för att ta plats som kompositör, trots den tidigare kritiken. 1904 anordnade hon en kompositionsafton i Stockholm. Men återigen fick hon kritik. Denna gång var det musikkritikern och tonsättaren Wilhelm Peterson-Berger som uttryckte sina åsikter om tonsättarinnan. Det hade varit en vass recension, snudd på elak, och Peterson-Berger påstod att "...hon som amatör troligen kunde göra stora insatser.", Waldenby, s. 73.

Fröken W. satt hela aftonen vid pianot, som hon skötte med både smak och kraft i den dubbla egenskapen av solospelerska och ackompanjatrix, och man kunde med nöje konstatera att hon som pianist äger väsentligt större förutsättningar att nå konstnärskapet än som tonsättarinna. (Tidningen Idun)

I citatet verkar det vara viktigt för recensenten att framföra att Sara är kvinna och vill förminska hennes position. Även om hon får en gnutta ros så är det tydligt att Peterson-Berger tycker att hon borde syssla med annat.

Ett av hennes mest framgångsrika verk är *Skogsrået* med text av Gunnar Wennerberg. Verket är skrivet för sopran, baryton, kör och orkester och komponerades 1912, hon lät verket orkestreras av Ernst Ellberg. 1915 framfördes verket i Gävle under ledning av Ruben Liljefors och verket hade blivit gott mottaget av publiken och recensenter vilket gjorde att verket senare framfördes i Helsingborg och Borås. Ett annat verk med stor framgång är manskvartetten *Lillebarn* som framfördes i Paris för 5000 personer av Hultquiska Pariserkören. Stycket gavs ut på Hirschs förlag vilket ledde till att Sara tjänade 500 kr. På den tiden var det en avsevärd summa. (Agnevik, 2013)

1.2 Syfte

Syftet med detta konstnärliga examensarbete i kyrkomusik är att fördjupa kunskapen om Sara Wennerberg-Reuter, hennes liv som kompositör och organist.

Följande frågeställningar ska besvaras:

1. I vilken omfattning framfördes Sara Wennerberg-Reuters musik under tiden hon levde, och hur mottogs den av samhället?
2. Hur påverkade hennes yrkesroll som organist hennes komponerande och musikaliska stil?
3. Hur kan jag på bästa sätt framföra ett stycke skrivet av Sara Wennerberg-Reuter?
4. Hur kan arbetet om Sara Wennerberg-Reuter påverka mig som organist?

2 Metod

Kapitlet redogör för hur jag funnit fakta om Sara Wennerberg-Reuter. Intervju med författaren till boken *Människor, myter och mystik*, tidningsurklippen och hur interpretationsprocessen ska gå till av de stycken som ska framföras vid examenskonserterna.

2.1 Litteraturstudier

2.1.1 Människor, Myter och Musik

Jag har läst om Sara Wennerberg-Reuters liv och förkovrat mig i hennes livsgärning. Jag har studerat organisten Michael Waldenbys bok *Människor, myter och musik. Senromantikens inflytande på kyrkomusikens utveckling i Stockholm under 1900-talet* (2002), utgiven Verbum förlag. Den handlar om kompositörer, organister och människor som vigt sitt liv till musiken. I boken kan man läsa om Kungl. Musikaliska Akademien, hur undervisningen såg ut och vad som bidrog till att 1900-talet blev så viktigt för kyrkomusiken. Det berättas också om det rika musiklivet i Stockholm och de olika profilerna i de olika kyrkorna. Genom berättelser av de olika organisterna, brev som skickats och fotografier så får läsaren en bra bild av hur det kan ha tyckts vara under den tiden. På bokens baksida anges följande text:

Detta är en Stockholmsbok och den handlar om musik. I boken framträder kompositörer, musik och organister, men framför allt människor. En berättelse om fantastisk musik komponerad av älskade, bortglömda och ihågkomna musiker, av bortgångna såväl som nu levande människor. Män och kvinnor som vigt sitt liv och värv åt musica sacra. Likaväl tecknar Michael Waldenby med musikens hjälp staden Stockholms snabba utveckling under 1900-talet från en liten stad till en storstad.

Kapitlet ”Publikkontakt!” (s. 65) kretsar kring Sara Wennerberg-Reuters liv och gärning. Från studierna i Tyskland till hennes tjänst i Sofia kyrka. Waldenby skriver om relationen till Gunnar Wennerberg och hennes åsikter om den musik som skrevs då. Det finns ett flertal bevarade brev som ger bredare perspektiv av hennes liv och relationer. Utifrån detta har jag i uppsatsen skrivit en biografisk bakgrund som kortfattat beskriver hennes liv. Det finns begränsat med information om henne om man jämför med andra ”Stockholmsorganister” och tonsättare under samma epok som exempelvis, Oskar Lindberg och Otto Olsson.

När jag läst och hittat fakta har jag antecknat i ett block med sidnummer för att enkelt hitta dit igen. Detta har jag gjort med all information som har tyckts vara intressant. När jag sedan skrivit den kortfattade biografien har jag återgått till mina anteckningar och skrivit utifrån de.

2.1.2 Tidskrifter

Det finns många tidningsurklipp bevarade där Sara Wennerberg-Reuter nämns eller får recensioner. Det verkar som att hon ofta förekom i artiklar och att detta pågick under hela hennes liv. I *Svenska Dagbladet* från 1955 intervjuas hon, där berättar hon om sin studietid och hur hennes arbetsliv såg ut. Detta har bidragit till att jag har kunnat skapa en mer sammanhängande bild av Sara Wennerberg-Reuters liv. Dessa tidningsurklipp har jag fått av Michael Waldenby som i sin tur fått de från Musik- och teater biblioteket samt en släkting till Wennerberg-Reuter.

SVENSKA DAĞBLADET

I FÄRGER OCH MUSIK här blöj med mina minnen av en lyckliga barndom i Västeråsland, berättar en livlig och glädjefull humoristisk gammal dam, som den 11-förklarade 80-åringen — konsertistinnan Sara Wennerberg-Reuter. Min far, bror till Gunnar Wennerberg, var målare och läkade att mjölk djur och snöskådar. Och liksom sin bror hade han musiken i blodet. Jag minns mig själv som en liten flicka med långa flötter, som satt ihopströpen under flygeln, medan pappa improviserade eller spelade å quartet minns med sin mor in 20 år yngre bror, Staffan och flygeln ingick i en dominerande plats i hemmet. Jag började spela själv som mycket liten flicka och kunde väl inte ha varit mer än 4-5 år, när jag belärdades för min första musikaliska prestation: att spela Bachs Ave Maria utantill. Gissa om jag glömde fem-förklarade jag fick! Vi bodde i en kastanj, som kallades Djurgården och var en godsmögglig plats, kanske litet avdämlig, men goda vinster hittade alltid ofta vägen till. Så en blåsig april-dag i slutet av 80-talet brann glöden och familjen flyttade till Göteborg.

*

— CARL LARSSON var min lärare i målning. Ja, jag gick faktiskt på Valand målarskola en termin, men jag var 17 år, inte för att jag själv precis kände på mig, att jag var inne till en stor målarteknik utan för att omgivningens tyckte, att jag hade talang. — Inte troligt alla, sade Carl Larsson, när han fick se vad jag åstadkommit. Men längre sträckte sig varken hans eller någon annan beröm, när det gällde min måleri. Och jag var snart upptagen av min karriär i orgelpåbyggnad. Själva var hon donkyrkoorganist och var förtärad inte den enda kvinnan som hade en sådan befattning i Göteborg. Farbrodern Gunnar hörde till dem som tyckte för kvinnans rätt att få ena end mannen på det området. Elinor André var en storaktad lärarinna och en briljant konsertistinna. Men snart kände jag mig mogen för Akademien.

Sara Wennerberg-Reuter vid sin kärna flygel.

— JAG BODDE HOS GUNNAR WENNERBERG under Akademietiden, fortätter fru Wennerberg-Reuter. Han var en hjältegod människa, 76 år fyllda det året jag flyttade till Stockholm och liksom alla Wennerbergare ganska temperamentsfull. Något av de där äran jag gick på Akademien, fick jag f. ö. sälja min första komposition, "Ålgrens övningar", till den och Abraham Lundkvist betalade mig 50 kronor — i guld. Men farbror Gunnar var bestämd, när jag kom hem och uppmanade mig att vara försiktig och släpplig, när det gällde offentligt publicering. Sedan studerade jag vidare i både Leipzig och Berlin och vid Berlins musikskola fick jag själv Max Bruch som lärare.

* B. H—n.

1906 BLEV JAG ORGANIST i Sofia kyrka och där stannade jag i 40 år, en roll som också många gånger bevisligt och arbetsam tid. Och komposera har jag gjort hela tiden. Joel Berglund, Set Svahn och Karin Brantzell har framträtt med mina slager och nu har jag en sålades ny komposition färdig, "Urban Hjörne och budskap", som skall spelas i Sofia lövansångsal den 9. Min make Hagn, fil. lic. och f. d. riksdagsstenograf, har skrivit övert.

— Och jag tänker jag fortänks att komponera, utöver fru Wennerberg-Reuter, och öppen är till, är bara hjälpt och öppet sagt så spelar det ingen roll hur gammal man är. Jag har fått bevis på hörsel på sex år. Men vet ni, det gör inte så mycket för musiken här jag, varnade ton.

Bild 2 och 3. Tidningsurklipp.

TEATER MUSIK-FILM

Sara Wennerberg-Reuter
lar askad av Sofia.

Svenska Kådet och Stockholms enda kvinnliga kyrkoorganist, den mest uppskattade kompositör och bildkonstnär, liksom på söndagen efter nästan 40 år och sista snart 71-åriga sin handling i Sofia församling Sara Wennerberg-Reuter. — Gunnar Wennerberg brorsoner — här skildras skönhet ihop med den lilla kyrkan uppe på Söder, som rykligt fick henne till sin första hemmet.

— Det blir av det för mig att säga här, bekänns hon vid ett samtal med en av Dagens Nyheters redaktörer inför avskedet. Jag har skrivit så underbart bra, mittin har varit harmonisk och självbelevad och föresamlingen — har varit smärtsamt — det behövs inte liksom det kan jag säga. Vad har man betit mig själva lever men jag försöker att utöka i tid och eventuellt bli bekänd än att säga lever för länge.

Sara Wennerberg-Reuter tänkte inte så sig till nu med det konstnärliga kompositören hon har på allt annat i den konstnärliga glädjen som förtäras, nu skiljer jag också säga mig åt kompositören, förtäras hon och hon tose allt inte låta bli att låta en sning utstallad. Och så berättar hon glatt och självförsäkrat att Lidingö som i just sådana år före sin 60-årsdag, levde, utstod, en karakt som hon gjort och som hon själv skild på sig. "Tante", som skall utövas av stads kyrkbyrå, har 90 viktiga skivorna av fru Wennerberg-Reuter men, fil. lic. Hugo Besier.

Sofia församling kommer inte att vara glömd på söndagen då dess upptäckt i tidningarna, vana vet så ofta spela både det i kyrkan och i teater i koret, för alla gången efter de byrån även åter vid tidningarna enligt. Kyrkans söndagsföreläsning lyfvar henne i koret efter hjälpslöhet, och på veckornas stunder man en av fru Wennerberg-Reuters scener.

Ena vägen kommer smärtsamt tillhandling Alester att inte plöms vid orgeln.

Sara Wennerberg-Reuter
50 år.

Det är ännu i många minne, att det för i världen toke sanna språk ett oföretigen kylla en dam, när hon flyttade 60 år, efter ännu inte till tillägg att sanna lärarehållarna. Att säga nu så fullständigt ignorera en sådan bildning, lever nog inte tillräckligt artigheten är i utgående. Kan du den är det, men här är det fråga om någonstans helt annat. Kvinnorna kallas här för långa sedan givet på bilden räddas för att klänna vid sin verkliga ålder, och detta beror på a. dåriga, att de nu behålla sin ungdom så ofantligt mycket längre, än deras sällsamt och smärtsamt kunde göra.

Sådan kommer man att tänka på, när man endast Sara Wennerberg-Reuter nu på måndag fyller 50 år. Vid det åldern nya Goodwin-porträttet här över kan ha ett uttryck om, när tryckvärtan gjort sitt därtill, skall man inte alls för avsked till sig själv. I alla fall är det just till hennes ungdom av i dag, som man alltid mest tycks beakta henne. Men så här hon också till de lyckliga, för vilka musiken öppet förtäras ut på en värld, ganska sålida vi lever uti.

Det låg i skälet. Ömtarmen skild och kompositör var hennes farbroder och varit instruerade rådgivare under hennes tidiga studier här hemma under Elinor André, vid Musikskolan under konservatoriet i Leipzig under Händel, Mendelssohn och Forstlind vid högskolan i Berlin under M. Händel o. s. v. I förhållanden Signe Tanboer bok en faders Gunnar Wennerberg kan man bli a. taga del av skönlitterära, även till betydelsefulla, varit mycket betydelsefulla reflexioner gämsa om musik i allmänhet och i synnerhet till och uppmanat maddel.

2.2 Intervju

Författaren, Michael Waldenby som har skrivit boken *Människor, mystik och musik*, är en sakkunnig person som jag intervjuat om hans arbete och kunskap om Sara Wennerberg-Reuter. Samtalet har spelats in på min mobiltelefon som har därefter transkriberats för att få med hans historier och fakta korrekt. Waldenby har fyllt i de kunskapsluckor som skapades av att läsa boken.

Michael Waldenby är tonsättare och organist född i Stockholm 1953. 2025 fick han Svenska Akademiens kungliga pris för sina insatser som kyrkomusiker. Under 1970-talet började Waldenby skriva musik med en tyngdpunkt i vokalmusiken. Waldenby ledde under åren 1979-2021 Stockholms domkyrkokör vars rötter kommer från Sankta Clara kyrkokör och är Stockholms äldsta kyrkokör, bildad 1880. Idag är han huvudman för Sankta Clarastiftelsen vars ändamål är att stödja verksamheten, både den sociala och religiösa, i Klara kyrka, Stockholm.

Inför intervjun har jag läst delar ur *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Steinar Kvale (2014). Den redogör för hur man på ett enkelt sätt förbereder sig i intervjusammanhang och hur man ska anpassa frågorna efter vilken slags intervju man gör.

Lördagen den 20 februari 2026 träffade jag Michael Waldenby på Espresso House vid resecentrum i Linköping. Jag redogjorde för upplägget för intervjun och syftet med arbetet. Intervjun var semistrukturerad, frågorna redovisas i bilaga 1. Waldenby ger samtycke till att omnämnas i studien.

2.3 Interpretationsprocess

För djupare förståelse för Sara Wennerberg-Reuter har jag valt att framföra minst ett stycke vid min kandidatexamenskonsert. Noter har jag fått av Michael Waldenby, både kör-, sång och piano samt orgelnoter. Det jag bestämt är att kören ska framföra ”Motett: Stilla komme och välsigna” vid examenskonserten.

Stilla.

dolce

Notexempel 1. *När löven falla.*

Att lära sig spela ett stycke kan ta tid beroende på svårighetsgrad, till en början långsamt, metronomiskt med noga fingersättning, för att sedan spela det med fraseringar och en musikalisk tolkning som passar tidens ideal. Inläring av körstycken sker genom att först själv lära mig sjunga de olika stämmorna i stycket, analysera frasering, dynamik och textläggning. Därefter lära ut till kören och gemensamt musicera fram det bästa resultatet på konserten.

Den andra maj 2026 i Sankta Maria Magdalena kyrka klockan 18.00 ringde klockorna in till examenskonsert "Drottningar emellan". Konserten var uppdelad i två delar, första delen orgelmusik och sedan körmusik. Då framfördes *Toccat, adagio och fuga i C*, BWV 564 av Johann Sebastian Bach och därefter *Choral no. 2* av César Franck.

I andra delen sjöng kören verket *Sånger från berget* av Josefine Lindstrand och *Let your light come* av Agneta Sköld. Kören bestod av studenter från Kungliga Musikhögskolan, Stockholm, och Operastudion, Kulturama. Vi repeterade tre gånger inklusive generalrepetition under några intensiva veckor.

3 Resultat

I detta kapitel redovisas svaren på frågeställningarna som ställts i syftet. I resultatkapitlets första del *Mottagandet av hennes musik* beskrivs vilken spridning musiken hade och anledningar till hur den spreds. I resultatkapitlets andra del *Organisten och Kompositören Sara* behandlas hur hennes konservativa syn på musik samt hennes yrkesroll som organist påverkade hennes komponerande.

3.1 Mottagandet av hennes musik

I vilken utsträckning framfördes hennes musik under hennes livstid, och hur mottogs den av samtiden?

Det är svårt att fastställa ett svar på frågan om i vilken utsträckning hennes musik framfördes, speciellt av andra än Sara Wennerberg-Reuter själv. Tillgängliga källor visar att några av hennes verk förekom i flera olika sammanhang under hennes livsperiod. Exempelvis hade hon en kortare karriär i Tyskland, där hennes tidigare lärare S. Jahdassohn bidrog till att verket *Stilla Komme* framfördes.

Vidare spreds hennes studentkvartetter och kom att framföras i ökande utsträckning, även om det är svårt att specificera denna spridning. Wennerberg-Reuters musik framfördes både i kyrkliga och i profana sammanhang. Exempelvis uppfördes *Skogsrået* i konserthus och hennes manskörsverk framfördes utanför kyrkliga miljöer. Detta tyder på att hennes musik spreds i flera olika sammanhang, även om publikens omfattning är svår att fastställa.

Samtida recensioner visar att mottagandet av hennes kompositioner var blandat, särskilt under hennes tidiga karriär. Flera recensenter framhöll hennes skicklighet som pianist, medan hennes kompositioner bedömdes mer kritiskt. Samtidigt rådde det en någorlunda enighet om att hon besatt betydande musikalisk begåvning och hade kapacitet för att nå större framgång. Däremot var de inte överens om det skulle råda i komposition eller pianospel.

Det är också viktigt att beakta de förutsättningar som fanns för kvinnor under denna tid. Kring sekelskiftet var det generellt svårt att etablera sig som tonsättare och bli publicerad. Det rådde

en utbredd uppfattning bland manliga kollegor att kvinnor inte var lämpade för komposition. Detta kan ha påverkat även Wennerberg-Reuter då hon ofta mottog kritiska recensioner gällande hennes kompositioner.

En jämförelse kan göras med den amerikanska kompositören Florence Price (1887-1953), vars musik framfördes i mindre grad under hennes livstid. Hennes musik nådde en större publik först efter hennes död i samband med att ett par flyttade in i hennes gamla hus och hittade musik som skrivits av Price. I kontrast till Price finns det tydliga källor på att Wennerberg-Reuters musik faktiskt framfördes under hennes livstid även om det är svårt att identifiera spridningen.

Det finns några tydliga anledningar till att Saras musik spreds. Hennes farbror Gunnar Wennerberg var till stor hjälp, han använde sin plats i societeten för att framhäva henne. Däremot gick han bort när Saras karriär inte hade blommat ut fullständigt. Fler anledningar till Saras framgång är hennes sätt att framhäva sig själv och förmåga att ta sig själv på stort allvar. Detta måste ha haft en betydande del i framgången då det inte finns samma chanser för en kvinna att nå den publicitet som en man.

Det är vanskligt att påvisa att min forskning har nått resultat som är lika eller olika det som tidigare forskats om, eftersom det inte gjorts kvantitativa studier inom detta område. Ytterligare en anledning som försvårar forskningen är att notmaterialet som kan ha bevarats i Tyskland försvann under världskriget. I Sofia kyrka där hon var verksam finns det enligt Waldenby inte något bevarat heller.

3.2 Drottningar emellan

Hur påverkade Sara Wennerberg-Reuters yrkesroll som organist hennes komponerande och musikaliska stil?

Utifrån recensioner som Sara Wennerberg-Reuter själv skrev framgår att hon hade en relativt konservativ syn på musiken. Hon uttryckte kritik mot nyare musik och ansåg att den i flera fall höll lägre kvalitet, samt att hon förespråkade ett äldre ideal. Detta lär ha påverkat hennes egna komponerande, då hon i stor utsträckning skrev för etablerade och då populära genrer, som piano och sång samt manskörskvartetter.

48

28. Det spirar i Guds örtagård.

Eftertryck förbjudes.

Ps. 806.

Moderato. Sara Wennerberg-Reuter.

Sopr.
Alt.

Det spi - rar i Guds ör - ta - gård en

Ten.
Bas.

p Det spi - - - rar i Guds gård - en

Notexempel 2. *Det spirar i Guds örtagård.*

Manskörskvartetten var då en blomstrande genre men har idag stort sett försvunnit. Hennes val av dessa tyder på att hon trots allt anpassade sig till samtida musikliv. Manskörskvartetten anses idag vara en kvartett med fyra sångare av manligt kön. Men under 1800-talet och första delen av 1900-talet var manskvartetten ett stycke skrivet för fyra manliga sångstämmor, alltså oavsett hur många som sjöng i ensemblen. Stämmorna i kvartetten var individualiserade och ibland mer virtuosa. Kompositörerna August Söderman, Ludvig Norman och Saras farbror Gunnar Wennerberg är några exempel på kompositörer som gjort sig kända med denna typ av verk. Under 1900-talet var det Hugo Alfvén, David Wikander och Sara Wennerberg-Reuter som blev de stora namnet. Idag är manskvartetten en utdöd genre men manskören är fortfarande en viktig tradition. Stockholms Studentsångare har 2025 framfört och turnerat med sånger för manskvartetten skrivna av Wennerberg-Reuter. De har även turnerat i USA med musiken. Då har det framkommit att styckena verkligen har uppskattats av kören.

Samtidigt skrev hon relativt få orgelverk, trots sin yrkesroll som organist. *Högtidsmarch* och *När löven falla* är två av de orgelstycken hon skrivit, de är enkla både musikaliskt och tekniskt. Huruvida de framfördes av andra än henne själv under hennes levnadstid har jag inte svar på. Totalt har man funnit 14 verk skrivna för orgel varav två är ursprungligen för piano men transkriberade till orgel. Således är en förklaring till den skrala verklistan enligt Waldenby att hon inte besatt behovet av att komponera för orgeln. Troligen improviserade hon fram postludier till söndagens högmässa och ägnade sig därför åt att komponera för andra än henne själv.

Hennes verksamhet inom kyrkan märks dock tydligt i hennes körmusik, där hon i flera fall använt bibliska texter. Dessa verk är funktionella och fortfarande användbara i kyrkliga sammanhang även idag. Samtidigt var hon verksam under en tid då andra framstående kyrkomusikaliska tonsättare, såsom Oskar Lindberg och Otto Olsson, som också skrev i genren. Det är möjligt att hon uppfattade att det området inom konstmusiken var överrepresenterat vilket kan ha bidragit till att hon i större utsträckning komponerade profan musik.

Det går därför inte att entydigt fastslå att hennes yrkesroll som organist påverkade hennes kompositioner i hög grad. Dessutom var hon en flitig användare av texter som författats av diverse släktingar. Med tanke på hennes yrkesroll kan det vara en förväntan att hon skrivit utifrån mer bibliska texter. Men man kan tänka sig att ytterligheterna i de profana och sakrala sammanhangen då inte var lika stora som de är idag.

Att hon inte skrev fler orgelverk kan också grunda sig att hon själv skilde på de yrkesrollerna. I namnteckningar från brev undertecknar hon med "tonsättarinnan", vilket påvisar att hon identifierade sig som det och inte organist. Organistrollen kan därmed ha varit mer av ett praktiskt yrke, särskilt med tanke på hur svårigheten med att livnära sig som tonsättare dessutom som kvinna.

Sammanfattningsvis visar hennes produktion en kombination av kyrkliga influenser och en stark förankring i samtida musikaliska ideal, där hennes konservativa syn på musik och praktiska yrkesroll som organist tycks båda ha påverkat hennes stil och val av genrer.

Tidigare i resultatkapitlet redovisas hur hennes musik fick spridning och vilken omfattning som är mätbart. Slutligen går det att fastställa att hennes musik spreds i en viss grad och Sara Wennerberg-Reuters var en del av societeten i Stockholm under sin levnadstid. Även om hon har varit en delvis bortglömd tonsättarinna så börjar hennes musik framföras mer idag.

3.3 Stilla Komme och välkomna

Hur kan jag som kördirigent på bästa sätt tolka ett stycke skrivet av Sara Wennerberg-Reuter?

För att lära ut ett stycke för blandad kör krävs olika förberedelser. Kören behöver notmaterial, dirigenten alltså jag behöver instudera stycket och sedan lära ut till kören. Noter finns att låna på Kungliga Musikhögskolans bibliotek. Därefter behöver jag själv lära mig stämmorna för att

repetera med kören. Detta arbete sker genom att jag spelar fyrstämmiga satsen på piano, sjunger alla stämmor var för sig och sedan bestämma var kören ska andas och var de ska binda ihop fraser. Det finns några angivningar i noterna i form av dynamik och betoningar som hjälper till att forma stycket, annars ger partituret många friheter gällande musikalisk gestaltning.

Sången är skriven för blandad kör och är relativt enkel att läsa direkt för en bra kör utan hjälp av piano. Fraseringarna är tydliga och man kan utgå från texten, att binda ihop eller lyfta mellan takterna kommer naturligt. Stycket är enkelt och gripande vackert. Med ett tätt legato och åttondelsdriv i kroppen blir musiken framförd på bästa sätt. Hur slutet ska sjungas råder det delade meningar om. Det står *cresc.* i de sista fyra takterna, trots det väljer många ändå att avfrasera och avsluta i svagare nyans. Jag anser att man ska avsluta med ett *crescendo* hela vägen till slutet då texten lyder: ”Då han ropar sina vänner!”. Jag väljer att gestalta texten med att crescendera hela vägen genom de fyra sista takterna och slutackordet. Körstycket är också så pass enkelt att kören kan lära sig det utantill, på så sätt kan man framföra sången med största möjliga fokus på musikalitet.

Äre prediken 47

27. Motett.

Ps. 275: 8, 9.
(J. O. Wallin.)

Eftertryck förbjudes.

Lugnt och dämpat. Sara Wennerberg-Reuter.

cresc.

Notexempel 3. Motett: *Stilla komme.*

3.4 Vad har jag lärt mig om Sara?

Hur kan arbetet om Sara Wennerberg-Reuter påverka mig som organist?

Att lära sig mer om kompositörer och deras liv är intressant i flera avseenden. Det är lärorikt få förståelse för vilka förutsättningar människor har haft för att kunna skapa musik - om de haft ekonomiska möjligheter, tillgång till utbildning eller blivit inspirerade av andra tonsättare under sin samtid. Genom att studera miljön runt omkring en person liksom influenser och trender under olika epoker, får man en djupare förståelse för musiken.

Även tolkningen av musiken påverkas av denna kunskap. Speltstil, frasering och till exempel registrering vid orgelospel kan variera beroende på när och i vilket sammanhang musiken är skriven. Det är också givande att veta i vilket syfte ett stycke komponerades, eftersom det kan bidra till en bättre förståelse av dess funktion och uttryck.

I detta arbete har jag förstått att Sara Wennerberg-Reuters hade goda förutsättningar för att lyckas, även om hon inte stått särskilt mycket i rampljuset efter hennes död. När jag har läst om henne har det blivit tydligt att hon tagit plats under sin karriär. Hon vågade stå i rampljuset och visa vad hon kunde, något som jag tar med mig in i min egen framtida yrkesroll.

Saras förmåga att ta sig själv på stort allvar är något jag inspireras av. Som blivande organist behöver jag också förstå värdet av det jag kan och våga stå för det.

4 Diskussion

I detta konstnärliga examensarbete har jag förkovrat mig i Sara Wennerberg-Reuters liv och musikaliska gärning. Det har varit intressant att lära mig mer om Stockholms första kvinnliga organist. Dessutom har det varit lärorikt att lära sig mer om ett ämne som det inte finns så mycket skrivet om. Jag har varit tvungen att söka kontakt med människor jag hyser stor respekt för och kastat mig ut för att nå resultat. Detta har jag gjort genom att intervjua Michael Waldenby, en person vars livsverk många organister drömmer om att få uppfylla. Vilket i sin tur ledde till att jag fick ynnesten att diskutera detta ämne med en sakkunnig person vilket i detta examensarbete uppenbart varit avgörande. I arbetet har jag också lärt mig vikten av att

vara strukturerad genom att sätta upp en tidsplan och delmål, som jag sedan kunnat bocka av längs vägen.

Min kunskap om Sara Wennerberg-Reuter har sannerligen breddats. Jag visste ungefär lika mycket om henne som gemene icke-musiker vet om W. A. Mozart. Det som har varit synnerligen intressant är hennes framåtanda och hennes karriär. Hon var i Tyskland under två perioder och hennes lärare verkar ha uppskattat Sara Wennerberg-Reuter som elev. Det finns brev från Salomon Jahdassohn och Max Bruch som de sänt efter hennes studietid vilket påvisar att hon varit en omtyckt student. Att de också uppmuntrade henne och lärde henne de ”stora” kompositionsteknikerna visar att hon var ämnad för komposition. Att det är värt att lyfta fram hennes musik, inte bara för att hon är kvinna utan även för att hon var en begåvad och utbildad kompositör. Hon hade kapacitet att ta plats och ville ut i offentligheten. Att hon själv anordnade tre pianoaftnar i Stockholm påvisar hennes ambition och drivkraft i en positiv bemärkelse.

Sara har visat sig vara en inspiration för mig när det kommer till hennes attityd. Hon ger inte sken av att emotionellt påverkas av att det som kvinna är svårt att verka som musiker. Tvärtom upplevs det som att kritiken rinner av henne, och de antydningarna om att kvinnor varken kan spela orgel eller komponera har inte nått hennes professionella yttre. Av vad jag kan tolka visar hon inga tecken på att hon tagit åt sig av kritik eller uppmaningar som leder till att avsluta karriären. Tvärtom har hon gått sin egen väg och lyckats ganska bra med det. Huruvida en person har lyckats är svårt att svara på. Hennes musik är inte särskild känd idag och det är inte särskilt många som hört talas om henne. Men att Sara Wennerberg-Reuter är lyckad på så sätt att hon skrivit historia är mycket positivt. Av vad jag har hört är flera av hennes verk värda att lyfta fram och det är synd att det inte gjorts tidigare. Sara Wennerberg-Reuters musik börjar idag spridas igen, 100 år efter hennes levnad.

Som kvinna och organist är det spännande att läsa om hennes tankar om kvinnligt kall. Hon verkar inte besitta den feministiska ådran då hon inte på något sätt förkovrat sig i kvinno- eller jämställdhetsfrågor. Förutom en gång då hon skrev en artikel om att kvinnor visst kan komponera och har samma förutsättningar som männen. Bara för att man är kvinna måste man inte vara intresserad av jämställdhetsfrågor men hennes vän och tidigare lärare Elfrida Andree var tydligt insatt. Sara Wennerberg-Reuter följde konsekvent sin egen övertygelse. Gunnar Wennerberg uttryckte att hon inte skulle sätta bo men det valde hon att inte lyssna på, eftersom hon gifte sig med Hugo Reuter. Farbrodern uppmuntrade även Sara till att skriva musik för

stråkkvartetter, då det ansågs finare än manskören. Men även detta tyckte inte Sara var något att lyssna på. Nej, tvärtom ville hon skriva för det hon hade lust till. Kanske hade "gubbarna" rätt i att hon borde skrivit för en mer "odödlig" genre som stråkkvartetten, men inte visste hon då att manskvartetten som genre skulle dö ut. Kanske hade hon varit ett stort namn idag och kanske hade hon varit mer internationellt känd. Men det är omöjligt att svara på. Att Sara Wennerberg-Reuter idag ändå har blivit "ett namn" för ett fåtal får man ändå vara tacksam för.

Jag hoppas att detta arbete leder till att fler får upp ögonen för Sara Wennerberg-Reuter, att fler spelar och sjunger hennes musik och hon kan bli ett namn som finns med i orgel- och körrepertoaren. Idag har Elfrida André blivit ett sådant namn och det vore fantastiskt om Sara Wennerberg-Reuter också når samma framgång. Jag hoppas också att detta konstnärliga examensarbete leder till att fler vågar spela musik av mindre kända tonsättare som inte haft fördelarna av att vara omskrivna.

Syftet med studien var att fördjupa mina kunskaper och få en större förståelse för Sara Wennerberg-Reuters liv och tonsättningar. Att få ner en livshistoria på papper är snudd på omöjligt och att veta allt om en annan person som levde för 100 år sedan är ännu svårare. Men mina kunskaper har fördjupats även om det finns mer att lära sig.

Referenser

Litteratur

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur

Waldenby, M. (2002). *Människor, myter och musik: senromantikens inflytande på kyrkomusikens utveckling i Stockholm*. Verbum.

Tidskrift

Tidningen *Idun*

Akademisk uppsats

Agnevik, M. (2013). *Sara Wennerberg-Reuter: att vara kvinna och kompositör kring sekelskiftet 1800/ 1900*. C-uppsats, musikvetenskap, Uppsala universitet.

Hemsidor

Föreningen svenska tonsättare, hämtad den 2026-03-03 från <https://fst.se/vad-gor-fst>

Michael Waldenby, hämtad den 2026-02-28 från <https://www.svenskaakademien.se/press/kungliga-priset-2025>

Gunnar Wennerberg hämtad 2026-02-28 från <https://www.levandemusikarv.se/tonsattare/wennerberg-gunnar/>

Per Albin berg, hämtad den 2026-02-28 från https://sv.wikipedia.org/wiki/Per_Adolf_Berg

Robertine Bersén Scheel, hämtad den 2026-02-28 från https://sv.wikipedia.org/wiki/Robertine_Bers%C3%A9n

Salomon Jahdassohn, hämtad 2026-02-28 från https://sv.wikipedia.org/wiki/Salomon_Jadassohn

Svensk musikvår, hämtad den 2026-02-28 från <https://svenskmusikvar.se/medverkande/michael-waldenby-dirigent>

Svenskt kvinnobiografiskt lexikon (artikel av Magdalena Fronczak). Sara Margareta Eugenia Eufrosyne Wennerberg-Reuter, hämtad 2026-01-28 från www.skbl.se/sv/artikel/SaraWennerbergReuter

Wikipedia Waldenby, hämtad den 2026-02-28 från https://sv.wikipedia.org/wiki/Michael_Waldenby

Bilaga 1 – Intervjufrågor

Intervjufrågor till Michael Waldenby

- Var har du hittat informationen om Sara Wennerberg-Reuter?
- Vet du mer om i vilken omfattning hennes musik framfördes under tiden hon levde?
- Vad tror du bidrog till att hon inte skrev fler orgelstycken?
- Vad tror du har bidragit till att hon inte är lika känd idag som de organister som levde samtidigt som henne?
- Hur var relationen till de andra organisterna i stan, t.ex. Oskar Lindberg?
- Vilka av hennes verk gillar du bäst?

Bilaga 2 – Samtyckesblankett

Samtyckesblankett till Examensarbetet Drottningar emellan

Jag har fått muntlig/skriftlig information om arbetet och har haft möjlighet att ställa frågor.

Jag samtycker till:

- att vara med på bild
- att vara med på ljudupptagning
- att omnämnas i examensarbetet

Plats och datum:

Underskrift:

